

ЛІТЕРАТУРНА ІМАГОЛОГІЯ: ВИВЧЕННЯ ОБРАЗІВ ІНШИХ ЕТНОКУЛЬТУР У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Порушується проблема розгляду авто- та гетерообразів у літературі. Імагологія представлена розгалуженою системою споріднених дисциплін, що вивчають історичні, культурологічні, соціологічні, психологічні, політологічні аспекти тих образів, за посередництва яких учасники спілкування уявляють самі себе і партнера. Увага, зокрема, зосереджена на літературній імагології, яка вивчає етнокультурні і національні образи інших народів, що створюються в певній національній чи регіональній свідомості й відбиваються в літературі.

Ключові слова: імагологія, літературна імагологія, філософсько-етичні студії Свого – Іншого, літературний етнообраз, національний стереотип, авто- та гетерообраз, міраж, збірний образ, психологічний образ Іншого.

Початок ХХІ ст. характеризується прагненням пізнати себе, встановити власну національну, етнокультурну ідентичність та автентичність. Як зазначає Е. Сміт, саме етнокультурна ідентичність „стає могутнім засобом самовизначення і самоорієнтації індивіда у світі крізь призму колективної особистості та своєї самобутньої культури” [9, с. 26]. Саме завдяки спільній неповторній культурі ми спроможні дізнатися, „хто ми такі” в сучасному світі. Наново відкривши цю культуру, ми „наново відкриваємо” себе, своє автентичне Я.

Торкаючись питання взаємодії з іншими етносами, ми, безперечно, не можемо оминати поняття „Своє” і „Чуже”, „Свій” і „Інший”, що виступають у сучасній філософії та літературознавстві, зокрема маємо на увазі літературну імагологію як взаємопов’язані й взаємопроникні світи. Розгляд цих опозицій в українській літературі є досить вагомим, якщо ми братимемо до уваги перспективи розвитку українців як нації та України як незалежної держави.

Аактуальність даного дослідження спричинена сталою зацікавленістю українських та зарубіжних науковців і дослідників у формуванні світової спільнот, у з’ясуванні того, як Схід і Захід сприймалися та інтерпретувалися тією чи тією нацією, що зумовило появу національних картин світу та конструювання національних образів етнічних груп, звернення уваги на структуру цих образів-іміджів, їх функціонування в суспільній, культурній, політичній та інших сферах життя.

Відповідно у ході нашого дослідження маємо простежити

історію становлення літературної імагології як галузі літературознавства та з'ясувати спектр її дослідних завдань, дослідити вплив філософсько-етичних студій Свого – Чужого на імагологію, звернути увагу на значення міжнародних літературних зв'язків у вивченні образів інших етнокультур в національній літературі, виявити особливості творення національних стереотипів, дати визначення поняттям „літературний етнообраз”, „автообраз”, „гетерообраз”, розглянути різні типи літературних етнообразів.

До питання літературної імагології у зарубіжному літературознавстві зверталися Ж.-М. Карпе та М.Ф. Гюйяр, що стояли біля витоків абсолютно нової галузі *la littérature comparée*. Пізніше ця спеціалізація отримала розвиток у працях Д.-А. Пажо та Г. Дисеринка. Останній у своїй науковій розвідці „*Imagology and the Problem of Ethnic Identity*” торкається проблеми визначення імагології як галузі літературознавства та науки про національну ідентичність, дає визначення поняттю „етнообраз”. Дж. Лірсен у статті „*National identity and national stereotype*” трактує національні стереотипи, які також входять до спектра дослідних завдань імагологів як стійкі та звичні наші уявлення про інших. В українському літературознавстві вперше звернув свою увагу на цю дисципліну Д. Наливайко, який визначив предмет та стратегії літературної імагології. М. Ільницький присвятив цілий розділ у своєму навчальному посібнику зазначеній галузі та визначив імагологію як міждисциплінарну спеціалізацію літературної компаративістики.

Як вважають дослідники, важливе значення для успіху будь-якого діалогу мають взаємні уявлення його учасників одне про одного, зокрема пізнання себе через власне Я та через сприйняття себе іншими та наше сприйняття Іншого. **Імагологія** (*imagology* чи *image studies* по-англійськи, *imagologie* по-французьки та німецьки) є розгалуженою системою споріднених дисциплін, що вивчають історичні, культурологічні, соціологічні, психологічні, політологічні аспекти тих образів, за посередництвом яких учасники спілкування уявляють самі себе і партнера [4, с. 244]. У соціологію термін „імагологія” запровадив у 1922 році американець Волтер Ліппман. Як галузь літературознавчої компаративістики імагологія визначилася і набула поширення в другій половині ХХ ст., але вона має передісторію, тривалий процес становлення і формування. Як вже зазначалося, вона є галуззю міждисциплінарною, поряд із літературознавцями нею займаються антропологи й етнологи, соціологи і культурологи, історики ментальностей та історики ідей та інші. Літературознавча імагологія існує не відокремлено, а у зв'язку й співпраці із зазначеними галузями, однак не розчиняючись при цьому в „загальній імагології” [8, с. 91].

Літературна імагологія обрала доволі конкретний спектр дослідних завдань: намагаючись не випускати з поля зору літературну образність як таку, вона зосередилася на етнічних образах [4, с. 245], що створюються в певній національній чи регіональній свідомості й

відбиваються в літературі; за своєю природою і структурою вони є інтегрованими образами, специфічними етно- й соціокультурними дискурсами, що відзначаються значною тривкістю й тривалістю, але не лишаються незмінними [8, с. 91].

Інтерес до феноменів і проблем, які вивчає імагологія, існує здавна. Уявлення й образи Свого й Чужого належать до найдавніших, архетипних, а їх опозиція є однією із засадничих у структурі людської свідомості від часу її появи, що підтверджується і первісною міфологією. Сучасна імагологія вивчає зазначені уявлення й образи первісних часів (археологічна імагологія) й Стародавнього світу, Середньовіччя й Нового часу.

Надзвичайним сплеском зацікавленості до Іншого й інших світів в історії європейської культури ознаменувалися XVI – XVII ст., час великих географічних відкриттів, який породив велику й розмаїту етнографічну літературу про Не-свої країни й народи, що перейшла і в тогочасну художню творчість, зокрема в епічну поезію (варто пригадати „Лузіади” Л. Камоенса, а також „Роксоланії” С. Кльоновича). Ця хвиля не спадає й у XVIII ст., хоча інтерес до Іншого та інших світів набуває іншого спрямування. Як стверджує Д. Наливайко, маємо підстави говорити про спроби їхнього соціофілософського осмислення [8, с. 92]. На думку Ц. Тодорова, у цей час починає формуватися імагологічний науковий дискурс.

Подібні „імагологічні” інтереси й уявлення здавна були притаманні й українському народові. Їх прояви, формування образів Чужого можна спостерігати вже в пам’ятках києво-руської літератури – образів Візантії, степу, згодом латинського (католицького) Заходу тощо.

М. Конрад у своїй праці „Проблеми сучасного порівняльного літературознавства” зазначає, що саме французькі дослідники заклали основи сучасного західноєвропейського та американського порівняльного літературознавства. Тому до них треба звертатися у першу чергу. Так, ще в 1890 р. Й. Текст, якого французи вважають засновником *littérature comparée*, визначив „генеалогію” нового напрямку: „Проклали нам шлях, – сказав він, – Георг Брандер, Макс Кох, Еріх Шмідт і Познетт” [6, с. 296]. Для концепції Брандера найважливіше – ідея про те, що геній одного народу потребує взаємодії з геніями інших народів, і це завжди дає йому нову силу для себе, для власного розвитку [6, с. 296]. Для Макса Коха характерне прагнення пов’язати літератури різних народів взаємними впливами. Що стосується Познетта, то для напрямку, представленого ним, притаманна орієнтація на соціологію XIX ст., він звертається до неї для того, щоб розкрити загальні риси літератур різних народів.

У 1931 р. Поль ван Тігем у своїй книзі „*La littérature comparée*”, що, як відомо, є першою працею, в якій розглядається історія нового напрямку, формулюються його принципи, визначаються задачі, встановлюються його методи, писав: „*La littérature comparée* є складовою історії кожної національної літератури, розкриваючи на

кожному етапі розвитку останньої зв'язки цієї літератури з літературами інших народів. Тим самим *la littérature comparée* значною мірою підвищує наукову цінність історико-літературних досліджень національної літератури порівняно з попередніми дослідженнями" [6, с. 297]. Цим П. ван Тігем підкреслює, що головне полягає у вивченні національних літератур, тобто літератур окремих народів. Що стосується попереднього етапу, який згадує дослідник, то він датується 30-ми роками ХІХ ст. і його формування пов'язане з надзвичайним розвитком етнографії. Етнографія принесла з собою посилену увагу до творчості різних народів, включаючи ті народи, які тоді стояли на відносно ранніх щаблях суспільного розвитку. Така увага спричинила появу прагнення виявити фонд світових, загальнолюдських тем, сюжетів та образів. По суті, завдання порівняльного літературознавства полягало у вивченні формування цих сюжетів і образів, їх руху у часі та їх виявлення прямо, безпосередньо чи побічно, опосередковано в літературі різних народів, різних епох. Як відомо, розвиток цього типу порівняльного літературознавства пов'язаний із діяльністю Якоба Грімма, Боппа, Гастона Парі.

М. Конрад зазначає, що порівняльне літературознавство має вивчати міжнародні літературні зв'язки – конкретні та історичні. Саме так була сформульована задача в 1951 р. М.Ф. Гюйяром у праці „*La littérature comparée*”. У цей же час у французькому літературознавстві виникла дослідницька спеціалізація під назвою „імагологія”, присвячена вивченню образів інших етнокультур у національній літературі. Біля початків цієї царини стояли Жан-Марі Карре і його учень та послідовник, уже згадуваний Маріус Франсуа Гюйяр. У той період Р. Веллек, котрий займав позиції неокритицизму, та деякі його послідовники відмовилися визнати імагологію за наукову дисципліну. Основною ідеєю представників *littérature comparée* була необхідність для кращого розуміння явищ літератури своєї країни враховувати зв'язки цієї літератури з літературами інших країн. Як вважає М. Конрад, найцікавішим у їхніх теоретичних положеннях є концепція механізму літературного впливу [6, с. 299]. У цьому механізмі вони вбачають дію трьох факторів: *émetteur*, *recepteur*, *transmetteur* – „той, що дає”, „той, що приймає”, „той, що передає”. Поряд із терміном *transmetteur* зустрічається й термін *intermediaire*. Особлива увага була приділена питанню *intermediaire*, тобто „посередника”.

Посередник може бути індивідуальний – особа, людина; може бути груповий – літературне об'єднання, журнал тощо. У тому випадку, коли посередником є літературний твір, необхідно, як стверджує М. Конрад, враховувати, в якому вигляді він виконує свою функцію – оригінальному чи перекладному [5, с. 329].

Однак справа не лише в цьому. Французьке порівняльне літературознавство працювало над питанням посередника майже цілком на матеріалі західноєвропейської літератури ХІХ ст. Така обмеженість робить обмеженим саме уявлення про літературного

посередника. М. Конрад зазначає, що в такому випадку необхідно враховувати різний історичний час і склад літератури, різні уявлення про те, що є „художність”, а відповідно і різний склад саме художньої літератури [5, с. 330]. Отже, в літературному процесі навіть явище „посередника” є історично зумовленим. Шляхи і форми передачі можуть бути дуже різними; різними є і самі посередники. Для підтвердження цієї думки дослідник пропонує такі типи посередників, як образ поета, створений із рис його творчості та життєвої біографії, майстер усної оповіді, співаки і співачки, танцюристи, музики, міми тощо.

Завдяки праці над теорією та методикою порівняльно-літературних досліджень, а головним чином завдяки великій кількості виконаних конкретних робіт французьке порівняльне літературознавство забезпечило собі провідне положення у західному порівняльному літературознавстві першої половини ХХ ст.

Виникнення імагології як наукової галузі пов'язується з французькою історичною школою „Анналів” (Л. Февр, М. Блок, Ж. Ле Гофф, Ж. Дюбі та інші), що склалася в середині ХХ ст. Той факт, що ця наукова дисципліна формується й розвивається саме в другій половині ХХ ст., як зазначає Д. Наливайко, великою мірою зумовлений процесами всесвітньо-історичного масштабу й значення, які розгорнулися в цей період [8, с. 93]. Після Другої світової війни спостерігається утворення численних незалежних держав унаслідок розпаду західноєвропейських колоніальних імперій, відбувається пробудження самосвідомості народів, їхньої етнокультурної автентичності. Відповідно, актуалізується інтерес до культурних колоніальних народів; як у колишніх метрополіях, так і в колишніх колоніях набувають розвитку постколоніалістські студії, в яких на передній план також виходять проблеми етнокультурної ідентичності.

Проте не варто обмежуватися лише західноєвропейськими державами та їхніми здобутками у цій царині. Маємо згадати, що міжнаціональні проблеми і зв'язки, зокрема й етнокультурні, завжди були в центрі уваги в колишньому СРСР і їх висвітлення всіляко заохочувалося, хоча й відбувалося під пильним компартійним оком. Тема „дружби братніх народів”, засвідчує Д. Наливайко, не сходила зі шпальт газет та журналів, систематично з'являлися також статті й книжки на цю тему. Дослідник заявляє, що всі ці видання мають скоріше зовнішню схожість з імагологією як науковою галуззю, насправді вони цілковито підпорядковувалися ідеологічним стереотипам та пропагандистським завданням [8, с. 93].

Зазнавши чимало критики і недобррозичливого ставлення впродовж 1950 – 1980-х рр., літературна імагологія, хоча ще й досі змагається за визнання, тепер перебуває на злеті. Особливо інтенсивно ця спеціалізація розвивається у Франції та Німеччині. Основні школи європейської імагології очолили Даніель-Анрі Пажо („Образи португальців у французькій літературі”, 1971; „Перспектива дослідження у порівняльному літературознавстві: культурні

уявлення”, 1981; „Міфи, образи, репрезентації”, 1985; „Від культурних уявлень до уявного”, 1989) та Гуго Дисеринк. В українській науці цією проблематикою займалися в етнопсихологічному аспекті Володимир Янів і чимало його попередників і наступників, а в суто імагологічному плані – Дмитро Наливайко. З-під пера цього вченого вийшли ґрунтовні дослідження закордонної рецепції України, її історії і культури („Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст.”, 1998), а також він опублікував першу в українській компаративістиці теоретичну розвідку з цієї дослідної галузі – „Літературна імагологія: Предмет і стратегії” (2005).

На сучасну імагологію, на формування її теоретико-методологічних засад особливо значний вплив чинять філософсько-етичні студії Свого – Іншого, автентичності й ідентичності, які імагологи зі сфери соціопсихологічної проектують на сферу етнокультурних відносин і процесів. Можна сказати, що з усіх корелятивів Іншого імагологію найбільше цікавить Інше як етнокультурне. Відповідно на передній план виходять проблеми відносин з етнокультурними спільнотами, своїми й чужими, образи цих спільнот.

Наявність Іншого дає первинну бінарну структуралізацію світу на свій і чужий простір, свою і чужу культури. Проте у такому випадку спостерігається парадоксальність природи Іншого, яке знаходиться біля джерел структуралізації Свого, але водночас ніяк не піддається осягненню (розумінню) Своїм. Спроби привести Чуже до висловлення власного смислу знищать Чуже як Чуже. Абсолютно Чуже – це завжди незбагненне; пізнане Своїм, воно зникне, розчиниться у Своєму.

Необхідно наголосити, що „уявлення про чужу культуру (тобто Чужого) цілком центрується на власній культурі, яка в цих уявленнях виконує одночасно і роль центрального чинника, і базової моделі, вносить в простір Чужого невластиву йому систему координат” [10, с. 12].

Як зазначалося вище, імагологію особливо цікавить Інше як інонаціональне й інокультурне, тому на перший план виходять у ній проблеми ідентифікації з етнокультурними спільнотами й образами цих спільнот. При цьому в імагологічних студіях ці образи розглядаються не тільки в їх відношенні до етнокультурних реальностей, а й у співвідношеннях з іншими образами ідентичностей, котрі розглядаються як рівноцінні.

Тут варто зупинитися на визначенні поняття літературного етнообразу, що є предметом вивчення літературної етноімагології, яка вивчає зображення інших народів і країн [4, с. 247]. Під літературним етнообразом розуміємо такий літературний образ, що конструює не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність зображуваних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як „типові” для відповідної країни, „характерні” для цілого народу [4, с. 247]. За своєю структурою

літературний етнообраз є деталлю, яка використовується для репрезентації (зображення) всієї нації. За цією преференційною віднесеністю (тобто пов'язанням індивідуальних рис зображуваного з певною національною ідентичністю) розрізняють образ власного етнокультурного Я – автообраз (або автоімідж) та образ Іншого – гетерообраз (або гетероімідж).

Спектр посередницьких жанрів, які розповсюджують етнокультурні образи, не лише фіксуючи, а й формуючи історію міжкультурного спілкування і взаємопізнання, надзвичайно широкий: мандрівничі записки, звичаєва (етологічна) повість, історичний, ідеологічний, пригодницький роман, а також переклад, критична реценсія, публіцистична есеїстка тощо.

Літературна етноімагологія тісно пов'язана з науковими дослідженнями в галузі порівняльної етнопсихології. У добу романтизму, коли поширилися поняття „національного темпераменту”, „душі народу”, „національної самобутності”, „вдачі нації”, виникла так звана психологія народів, яка спершу мала дедуктивний, а згодом еволюційний характер (М. Лацарус, Г. Лебон, В. Вундт).

В українській науці етнопсихологічну традицію започаткували праці „Дві руські народності” (1861) М. Костомарова та „Світогляд українського народу” (1878) І. Нечуя-Левицького, в яких автори на багатому етнографічному, фольклорному й літературному матеріалі виокремлювали самобутні національні риси українців і росіян. У ХХ ст. „характерологічну” проблематику поглиблено досліджували вчені, зв'язані з Науковим товариством ім. Т. Шевченка та Українським Вільним Університетом (В. Липинський, Д. Чижевський, М. Шлемкевич, І. Мірчук, О. Кульчицький та інші).

Вивчення особливостей національного світосприйняття в різних культурах та літературах актуальне і в сьогоденній науці. Так, науковці звернули увагу на те, що на рівні побутового мислення індивідуальна і колективна психіка мають властивість творити стереотипи – звичні стійкі уявлення стосовно різних сфер життя, в тому числі й міжнаціональних взаємин.

Хоча стереотипи є спрощеними образами, вони неминучі. Адже, як зауважив Дж. Лірсен, ми як приватні особи знаємо переважно іноземні культури (та й власні) не безпосередньо, а з їхньої репутації, усталеної громадської думки про них, їхнього розголосу [12, с. 1].

Національний стереотип – це посередник між нами та іншими культурами, своєрідний розпізнавальний знак, який має дуже умовний зв'язок із національним характером. „На стадії свого початкового формування він може закріплювати якісь результати пізнання, але потім, абсолютизуючи ці відносні результати, – зазначає І. Дзюба, – стає на заваді пізнанню і може деформувати людську свідомість та людські відносини” [4, с. 253]. Такі стійкі уявлення формуються та еволюціонують упродовж тривалого історичного процесу

міжнаціонального і міжкультурного спілкування, коли етнічне Ми самоідентифікується, зіставляючи себе з іншими етносами.

Імагологія виходить із того, що ступінь правдивості таких загальників не є необхідним предметом наукового розгляду. Навпаки, науковці скептично ставляться до їхньої об'єктивності та інформаційної цінності. Під час вивчення національних стереотипів імагологію цікавить не питання „чи ця репутація правдива?“, а питання „як вона стає визнаваною?“

За спостереженням Дж. Лірсена, стереотипи можуть бути позитивними чи негативними залежно від політичних обставин і позиції автора: країни, що становлять загрозу в політичній чи економічній конкуренції, описуються в негативному освітленні, що спричинює ксенофобію, а країни, котрі не становлять жодної загрози, зображуються у привабливому освітленні, що породжує екзотизм та ксенофілію. Отже, зі зміною політичних обставин може змінюватися і образ певної країни.

Образ змінюється не тому, що змінюється приписуваний певній нації характер, а тому, що змінюється ставлення до країни. Це означає, за Г. Дисеренком, що гетеро- та автообрази своєрідно взаємозв'язані: кожен „образ іншої країни“ має підґрунтя в образі власної країни, незалежно від того, чи це декларується відкрито, чи існує латентно [11, с. 5].

У творенні етнокультурних і національних образів інших народів значна роль належить особистостям – письменникам, вченим-гуманітаріям, мандрівникам, публіцистам та іншим, проте вони будуються із позаіндивідуальних елементів. Хоч ці образи виявляють неабияку тривкість, у своїй тяглоті вони не лишаються незмінними і тією чи іншою мірою еволюціонують під дією чинників, пов'язаних як зі змінами, що відбуваються в об'єктах рецепції, так і зі змінами в її суб'єктах.

Отже, завдання імагології полягає у з'ясуванні як ідентичних (тих, що прагнуть ідентичності), так і фіктивних образів, підпорядкованих певним цілям, переважно політичного та ідеологічного характеру.

Варто зазначити, що дослідники виокремлюють кілька типів літературних етнообразів. Так, етнообрази, позначені нестримним захватом перед екзотичною країною й оповиті серпанком тужливої мрії та творчої фантазії, Ж.-М. Карре називав міражами [4, с. 261]. Такі образи-міражі існували в національних літературах доби романтизму: захоплене сприйняття Франції, француза і французької культури в російській літературі, німецький міраж – у французькому письменстві, велике зацікавлення Скандинавією в Англії, поетизація Італії у творчості Гете, мрійливий образ України в польській літературі тощо.

Інший тип літературного етнообразу – збірний образ, який вимальовується немов символ нації, що втілює в тих чи інших пропорціях як позитивні її риси, так і певні вади [4, с. 262].

Безперечно, образ чужинця – представника іншої нації в уяві сусідів може змінюватися: в ньому в той чи інший період переважають ті чи інші риси.

Якщо збірний етнообраз подає колективний портрет нації на значній відстані від читача, комбінуючи однотонні і контрастні штрихи-стереотипи, то психологічний образ Іншого вирізняється з-поміж розмаїтого імагологічного літературного арсеналу здатністю наблизити читача до внутрішнього світу людини іншої національності за допомогою більш витончених і багатозначних сюжетних і характеротворчих засобів [4, с. 264].

Варто зазначити, що протиставлення звуженого, поверхового портрета чужинця ідеалізованому автообразу характерне для всіх націй у процесі самоусвідомлення, переживання драматичних історичних колізій чи консолідації для розв'язання політичних проблем [4, с. 265]. З іншого боку, кожен народ бачить свою країну очима своїх поетів і презентує цей автообраз світові: Шевченкову Україну, Міцкевичеву Польщу, Францію Гюго. Проте автообраз у національній літературі може бути і амбівалентним, а інколи навіть сатиричним. Пригадаймо неприкрашений образ рідної країни в „Німеччині” Г. Гайне, Шевченкове „І мертвим, і живим...”, Маланюкове „Проклятий край, Елладо степова” тощо.

Тож за своїм походженням і суспільною функцією літературні етнообрази специфічно пов'язані з національними міфами, стереотипами, упередженнями, громадською думкою, політичними настроями тощо. Під специфічним зв'язком маємо на увазі те, що література використовує національні стереотипи для побудови етнообразу, який, однак, сам переважно не є стереотипом, бо, на відміну від актуальних тверджень, сприймається читачем як мистецька вигадка, яка не претендує на істинність і тому дає повну свободу читачевій уяві. Від сприймача залежить, як скористатися образом: у який контекст помістити, який зміст вкласти в нього, як його інтерпретувати. На відміну від стереотипів, літературні етнообрази мають складнішу будову і не піддаються однозначній інтерпретації.

Отже, у ході дослідження ми проаналізували ряд літературознавчих праць відомих науковців та дослідників у сфері літературної імагології, простежили етапи становлення та розвитку цієї галузі літературознавства, з'ясували її теоретичні засади та спектр дослідних завдань, особливу увагу звернули на значення понять „Свій” та „Чужий” у розв'язанні проблеми відносин зі своїми та чужими етнокультурними спільнотами, дослідили вплив міжнародних літературних зв'язків на вивчення образів інших етнокультур у національній літературі, детальніше розглянули роль посередника в механізмі літературного впливу, виявили особливості творення національних стереотипів, зупинилися на визначенні понять „літературний етнообраз”, „автообраз”, „гетерообраз” та розглянути різні типи літературних етнообразів.

1. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер ; [пер. с нем. Ю.С. Терентьев, Н. Файнгольд]. – М. : Высш. шк., 1993. – 175 с.
2. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого : посібник з філософських дисциплін / Б. Вальденфельс ; [пер. з нім. В.І. Кебуладзе]. – К. : ППС–2002, 2004. – 206 с.
3. Гачев Г. Национальные образы мира. Космо–Психо–Логос / Г. Гачев. – М. : Издательская группа „Прогресс” – „Культура”, 1995. – 480 с.
4. Ільницький М. Порівняльне літературознавство : навчальний посібник : у 2 ч. / М.М. Ільницький, В.В. Будний. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – Ч. 1 : Лекційний курс. – 280 с.
5. Конрад Н.И. К вопросу о литературных связях / Н.И. Конрад // Запад и Восток : статьи. – [2-е изд., испр. и доп]. – М. : Наука, 1972. – С. 315-343.
6. Конрад Н.И. Проблемы современного сравнительного литературоведения связях / Н.И. Конрад // Запад и Восток : статьи. – [2-е изд., испр. и доп]. – М. : Наука, 1972. – С. 290-313.
7. Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського процесу / Д.С. Наливайко. – К. : Дніпро, 1988. – 395 с.
8. Наливайко Д.С. Літературна імагологія: предмет і стратегії / Д.С. Наливайко // Теорія літератури й компаративістика : статті-розвідки. – К. : Видавничий дім „Киево-Могилянська академія”, 2006. – С. 91-103.
9. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт ; [пер. з англ. П. Таращук]. – К. : Основи, 1994. – 223 с.
10. Чужое: опыты преодоления: Очерки из истории культуры Средиземноморья / [В.А. Артюнова-Федонян, Г.И. Беневич, А.С. Демидчик и др.]; ред. Р.М. Шукуров. – М. : Алетея, 1999. – 380 с.
11. Dyserinck H. Imagology and the Problem of Ethnic Identity [Електронний ресурс] / Н. Dyserinck. – Режим доступу : <http://www.intercultural-studies.org/ICS1/Dyserinck.shtml>.
12. Leerssen J. National identity and national stereotype [Електронний ресурс] / J. Leerssen. – Режим доступу : <http://cf.hum.uva.nl/images/info/leers.html>.

Summary

The article is devoted to the problem of auto- and hetero-images in literature. Imagology is introduced as a system of scientific disciplines which studies historical, cultural, social, psychological, political aspects of the images with the help of which the participants of conversation imagine themselves and their partners. An attention is paid to literary imagology that studies ethno-cultural and national images of other nations which are made in national mind and reflected in literature.

Key words: imagology, literary imagology, literary ethno-image, national stereotype, auto- and hetero-image, mirage, combined image, psychological image of stranger.